



ԲԱՎԱՆԴԱՅԻՆ ԲԵՐԵՐ

Յովհ. Յովհաննիսեանի 35-ամեակը Աղբիւրում
 Զինչ երկնքում Յովհ. Յովհաննիսեան
 Յովհաննէս Յովհաննիսեան Պատկեր
 Արիւնոտ հաց Արեւշատ Արեւշատեան
 Բառեակներ Ե.-Վարդ
 Ոսկի աշտանակ (Շարունակ. և վերջ) Ատրպետ
 Հէյ ծաղիկներ Յարութիւն Պետրոսեան
 Վախկոտը (Շարունակ. և վերջ) Օր. Մ. Սերերբեակեան
 Ասիոյի բաղդը Վահրիժ
 Շնորհքով վաճառական Ալ. Արէլեան

ԵԼՐՈՒՐ-ՏՈՐԱԶ ՆԻՐՈՂՆԵՐ

Ներկայ 1917 թ. Աղբիւր և Տա-
 րազի մի-մի օրինակ նւիրելի են՝
 Աստուծատուր Բէկ - Յովսէփեան
 յիշատակ բանաստեղծ Ալեքսանդր
 Ժատուրեանի Զաքարիա Հայոց
 Ուսումնարանի իգմիրեան գրա-
 դարանիւն: Տիկ. Շուշանիկ և պ.
 Դասպար Տէր-Մարգարեան ամու-
 սինները Շիրունանց (Ղափան) գիւ-
 ղական ուսումնարանին:

ԱԼ. ԴԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՀԱՐԱՅԱ-
 ՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ինժինէր պ. Գրիգոր Եարալեանից
 ստացանք 25 ռ. և յանձնեցինք
 Հայ Դրող. Ընկ. վարչ. անդամ-
 քարտուղար տէր-Գիւտ ա.-ք. Աղա-
 նեանին:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Կարմիր յեղափոխութիւնը կանաչ յոյսերն արագ
 իրականացնելու համար բազմատեսակ ջանքերով սը-
 լանում է լայնատարած Ռուսիայում: Յորձանքները
 հեղեղել է և մեր Կովկասում: Պատերազմի պահանջ-
 ները հառկաղբում են մեզ մի շարք փոփոխութիւն-
 ներ մտցնել ընթացիք մեր գործերի մէջ: Թիկունքն
 էլ իր հրամայողական պահանջներն ունի: Եւ մենք
 ամենայն պատրաստակամութեամբ ստանձնել ենք
 մեր ոյժերի չափ թիկունքին էլ սպասաւորել: Ման-
 րամասնութիւնները կը յայտնենք:



XXXV Ա Պ Ր Ի 1917

1883 ԵՐԵՍՈՒՆՅԻԳԱՄԵԱԿ ԱՂԲԻՐԻ 1917

ՄԵՆԱԿՆԵՐԻ ՓԱՏԱՆԵՐԻ ԺՆՈՂՆԵՐԻ ԵՒ
ԳՐԱՏԱՐԱՐՆԵՐԻ

ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԻ ԱՄՍԱՐԻ

Տարեկան ըստանորդակի Ռուսաստանում
5 ռ., առանձին Ձեռ 1 ռ., արտասահմանի բա-
ժանորդների համար տարին 20 Ֆր.

Խաղաղության յոդաձևերը կրճատում է, ենթարկում փո-
փոխություն և չը տպելիքը չէ վերագրվում:
Անճարակ և տեսակցություն խմբային հետ երեխայի և
ուրաք առ. 11-1: ժ.:

ԽՄԲԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼ., ԳՐԱԴՐԱՆԻԿԻ ՍՐ.Ս. № 41 ՏՆԼ. 16-90.

Հասցեն՝ Тифлис. Редакция АГБЮР.

Tiflis. Direction AGBUR.

Հիմնադիր և խմբագիր-Հրատարակիչ՝
ՏԻՖԼԵՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԵՐԵՍՈՒՆՅԻՆ ԳՐԱՄԵԱԿ ԱՂԲԻՐԻ ԸՇԽԱՏԱԿԻՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԺ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆԻ

Աղբիրի ներկայ ապ-
րիկա՞ն Ձեռով լրացաւ
մեր բանքայ ըտնաստեղծ
Յովհ. Յահաննիսեանի
35-ամեայ բեղուն ու
պայծառ աշխատակցու-
թիւնը երեսունութինգ-
ամեայ Աղբիրին: Ու-
սանող Յովհ. Յովհան-
նիսեան Մոսկուայից 1883
թ. Աղբիրի դատական
Ձեռում Զինց երկնքից
տակի արեւ իր դարձ ու-
սանաւորով սկսեց իր
աշխատակցութիւնը, շա-
բուսական ժամանակ մինչև այսօր՝
երեսունութինգ ձիգ տա-
րիներ:

Մեր հոյակապ գրե-
ները համարեայ առանց
բացառութեան անհամար
գոհարներ ունին Աղբի-
րում և մեր տնայնաւորն է
այս տարւայ վերջը գէթ
տպագրել երեսունինգ տա-
րի յարատե գոյութիւն ու-
նեցող Աղբիրում լայն տե-
սած յոդաձևերի ցանկը,



ՅՈՎՀ. ՅՈՎՀԱՆՆԵԱՆ

ընում և մեր տնայնաւորն է
այս տարւայ վերջը գէթ
տպագրել երեսունինգ տա-
րի յարատե գոյութիւն ու-
նեցող Աղբիրում լայն տե-
սած յոդաձևերի ցանկը,

աշխատակիցների անուն-
ներով: Ապա սրան կից
հրատարակել հայ խաւար
ու դրպարարի յոդաձևե-
րը Աղբիրի և մեր գէթ...

Իսկ մինչև այն կը շա-
բուսականը մեր գործը,
որքան հնարաւորութիւն
է տալիս արդի աշխատ-
ժամանակի հանդաման-
քը՝ Աղբիրին 35 տարի
անընդհատ մինչև օրս
էլ աշխատակցում են և
մեր նշանաւոր մանկա-
կան ու երգիծաբանական
գրող Կոստանդին Մելիք-
Շահնազարեանը, Տեղա-
գրական նստականինե-
րի և այլ նման ուշագրաւ,
բազմաթիւանդակ ու ի-
մաստաւից յոդաձևերի
հեղինակ Նիկողայոս
(այժմս վարդապետ) Տէր-
Աւետիքեանը, որոնց
պատկերները նոյնպէս կը
տպագրեն Աղբիրի հե-
տեալ Ձեռում:



* *

Ձինջ երկնքից ոսկի արև
Տալիս է մեզ սիրոյ բարև—
Ուրախութիւն այսուհետև
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»

* *

Խոխովում է վճիտ առուակ՝
Ջրում հովիտ, դաշտ արտորայք,
Աւետելով նոր յոյս, նոր կեանք—
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

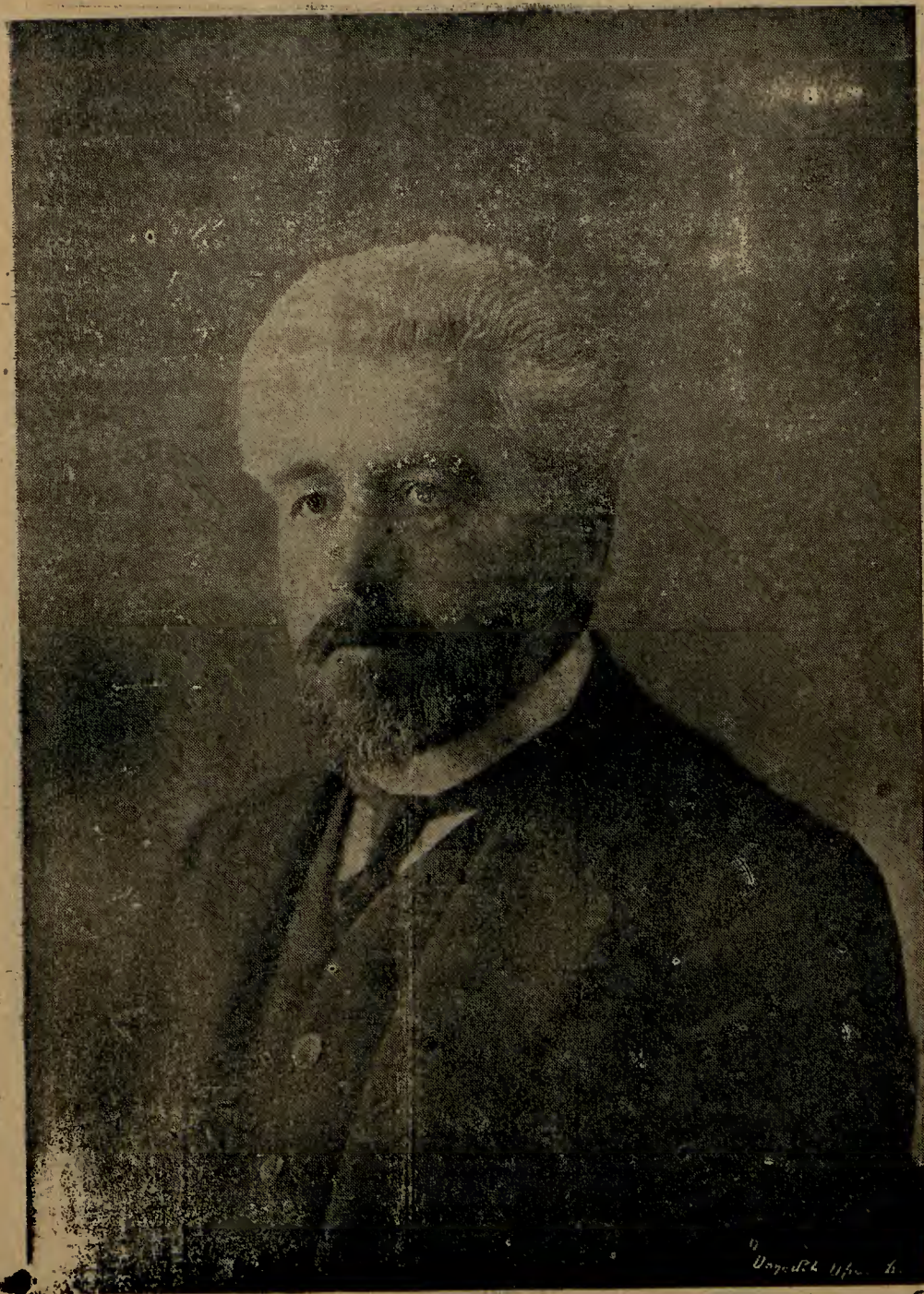
* *

Եւ պարտիզում կանաչադարձ
Թռչնակները կայտառ զուարթ
Ճուռդում են քաղցր երգով.
«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»

Յ. Յ.

1883 Ապրիլ № 4





Ստեփան Կրտչումյան

ՅՈՒՆ. ՅՈՒՆԱՆԻՍԻԱՆ

Ա Բ Ի Ի Ն Ո Տ Զ Ա Յ

Յիշում եմ որ մեր տանը հաց էին թխում: Մայրս գրտնակ էր անում, — Սօլիան թխում էր: Մի անգամ արդէն հացը թոնրից հանել էին, նորից թոնիրը ըսկըսեցին վառել, բոցը մինչև առիքն էր հասնում: Տունը լցած էր թանձր ծխով, այնպէս որ նստել անկարելի էր, պէտք էր պառկել, որ ծխից չը խեղդւէս: Խորէնը շարունակ ցանն ու մանրացանը լցնում էր թոնիրը: Մայրս էլ խմորն էր գնդում, ես էլ պառկած դիտում էի թոնիրը: Թոնիրը համարեա թէ սկսեց կարմրել: Ծուխը քուլա-քուլա երգիկից ու բացած դռնից դուրս էր քաշում: Իմ ուշադրութիւնս շատ էր լարւած գէպի կրակը, մայրիկը և հացթուխը լուռ իրանց գործն էին շարունակում: Այդ միջոցին մի ինչոր թռչնակ դռնից ներս ցատկելով, իրան գծեց թոնիրը: Ես բղաւեցի մայրս ու հացթուխը խաչակնքեցին: Եւ բոլորիս ուշադրութիւնը դարձաւ գէպի թոնիրը: Խորէնը դադարեցրեց ցանն անելը: Թռչնակը սև կուտ էր դառել: Այդ օրը թխած հացը շատ սպիտակ էր, բայց շատ անհամ: Ուտելիս ես յիշում էի խեղճ թռչնակին: Կարծես այն հացի մէջ արիւն կար, արիւնոտ էր այն:

Երեւան Երևանում





ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ

Սիրելիս, անճար, մի լար,
 Օր է, կանցնի, մի լար,
 Այս դուռ փակող Աստուծ՝
 Մի օր կը բացւի, մի լար:

Արի անցիր տմարդի կամրջից,
 Թող յորձանքը քեզ տանի.
 Մի մտիր տմարդի դռնից,
 Թող առիւծը քեզ ուտի:

Մըմունջ, կսկիծ եղաւ կեանքս
 Քո համար, աննման սիրելի,
 Ամուլ մնաց իմ հէջ կուրծքս,
 Բայց քեզ անդուռ մնացի:

Կեանքդ լինի չափով, յանգով,
 Երաժշտօրէն ներդաշնակ,
 Զերդ գեղանի նկար ոճով,
 Զինչ մի սիրուն երգ—նուագ:

Նարդ:

Ո Ս Կ Ի Ա Շ Տ Ա Ն Ա Կ

ՈՍԿԻ ՇԱՄԴԱՆ

(Հէքիաթ)

(Շարունակութիւն Աղբիւր № 1, 2, և 3)

Ապա ժողովի հրաւիրելով իր վեզիրներին և նազիրներին սկսեց քննել նրանց եօթ տարւան ամօթալի գործերը, որոնք սարք-կացել էին լիբ թագուհու ոտքերի տակ գլորել և կատարել էին նրա անիրաւ և գազանային հրամանները: Թագաւորը իր մօտ կանչեց և ախոռապետ Զուգուրդին, նրան յանձնեց մոգական գաւաղանը, որպէսզի անարժան պաշտօնակալներին չարաչար պատուհասէ և երկրի թշուառ ժողովրդին ազատէ այդ աւազակների ընչաքաղցութիւնից: Մեծամեծ կարողութիւն դիզած և ապարանքները մետաքսով, արծաթով, ոսկով, մարդարտով ու գոհարով զարդարած վեզիրները դարձան գրաստներ, որպէսզի արքունի դօրքի բեռները կրեն, իսկ նրանց օգնականներն ու զաւակները ձիերի փոխարկւեցան, որպէսզի արժանաւոր քաջերի հեծանելի դառնան:

Սինէմն ու Զուգուրդը ամբողջ եօթն ամիս երկրի ամեն կողմը ման եկան, կաշառակեր-

ներին, յափշտակիչներին և բռնաւորներին զրափտի վերածեցին և նրանց տեղ արդարամիտ ու բարեսէր դատաւորներ ու կառավարիչներ նշանակեցին և հիմքից վերափոխեցին ամբողջ պետութեան կազմը: Ապա երկրի մէջ Արևի ու կրակի պաշտամունքի համար դինպետներ ու մոգպետներ հաստատեցին, որպէսզի սրանք հսկեն մարգպանների (սատրապ) գործերին և չը թողնեն, որ ժողովրդին անխղճաբար կողոպտեն ու լացացնեն:

Երբ թագաւորը վերադարձաւ Արէա, յիշեց թէ ինչպէս նրան խնամում էր և ապա ինչպէս ազատեց իր ծծմօր աղջիկը, անմիջապէս նրան թագուհու ամենաբարձր ատիճանին բազմացրեց և Ախոռապանին էլ Մեծ-Մոգպետ անւանեց: Բայց Զուգուրդը չը դիջաւ այդ պաշտօնն ընդունելու: Երբ թագաւորը սաստիկ թախանձում էր, որ Զուգուրդը զիջանի այդ պաշտօնը ստանձնելու, նա պատասխանեց.

— Մեծ - Մոգպետը գերագոյն շնորհներով օժտւած եկել է

աշխարհ, որ օրէնքներ դնէ և մարդկային ազգը փրկէ դեմքի ճանկերից: Եւ միայն այդ մարդաբէի, այդ արեւային յայտնութեան կարապետն եմ, եկայ ձեզ յայտնեցի, որ նա շուտով գալու է: Նա արդէն աշխարհիս վրայ է և քաշում է այն մեծ տանջանքը, որով նա պիտի թափէ իր վրայից հողային զօրութեան մոլութիւնները և սոսկ Եզդանական գօրութեամբ պիտի մանի ձեր արքունիքը: Նա ձեզ պիտի բերէ այն ոսկէ եօթ ճղանի աշտանակը, որը ինձ յանձնել էր, բայց ես իմ հողային բնութեամբ կրքերիս չը կարողանալով յաղթել, կորցրի: Եթէ ձեզ ցանկալի է, մեծ թագաւոր, շուտով նրան տեսնել և ձեր թագաւորութիւնը ազատել Արհմի իշխանութիւնից, աւէք ինձ մոգական դաւազանը, գնամ նրան ազատեմ տանջանքից և նրա ձեռքով էլի ձեզ ուշարկեմ, որ դնէք արքունի դանձարանը:

Սինէմ թագաւորը անշափ մեծ վստահութիւն ունէր. Ձուգուրդի հաւատարմութեան մասին, որ նրան յանձնեց անդին մոգական դաւազանը և ճանապարհ դրեց դէպի արեւմուտք. կապուտանի ափերը, Արեւիք գաւառը: Երբ Ձուգուրդի կինն ու զաւակները անհամբեր սպասում էին նրա դարձին, Ձուգուրդը փոխանակ ծննդավայրը, իր տունը մըտ-

նելու, գնաց Աղա-հաբերդի տակ, որոնելու այն օձին, որ անհամբեր սպասում էր մոգական դաւազանին: Գնաց Ձուգուրդը. կապուտանի ափերը, ման եկաւ գրտաւ այն աղաւաժը, որի գլխից ինքը թռել էր, տեսաւ այն Աղա-հաբերդը, որ շինել էր տեւ իր նախկին կնոջ հոմանին և այնտեղ բնակութիւն էր հաստատել և ապա առաջ դնալով հասաւ այն աղաւաժուտը, որի տակ պատահել էր Շահ-Մարին, որը լեզու էր ելել և նրան պատալիւ, դնալ Սինէմ թագաւորին գտնել, հասկանալ Վարդիթերի և Սինէմի հանելուկը:

Երբ այս ու այն կողմն էր գնում Ձուգուրդը Շահ-Մարը փշոտ թփերի և փշալի տերեւների ծածկոյտի տակից դուրս եկաւ, ժպտալի ներկայացաւ իր նախկին բարեկամին, որն անմիջապէս մոգական դաւադանով նրան խփեց և ասաց.

— Բաւական է տանջւես էզդանի հողին, վեր կաց, հագիր մարդկային կերպարանդ և շուտ արի աշխարհ:

Այս ասելուն պէս օձի պատեանը սլառուեցաւ իսկոյն և նրա միջից դուրս եկաւ կատարեալ մարդը, հրեշտակային գեղեցիկութեամբ և ձիւնափայլ սպիտակութեամբ: Ձուգուրդը նրան երկրպագեց և մոգական դաւա-

զանք տալով ասաց.

Աշխարհի թագաւորը ձեզ է վերագործնում այն գաւազանը, որ ձեզանից յափշտակել էր մարդկային թշնամին՝ Դևը: Բարեհաճեցէք վեր առնել և աշխարհը կառավարել զրանով:

— Դեռ հարկաւոր է եօթ ճրագեան ոսկի աշտանակը ազատել այս պիղծ հրէշներից և ապա մտածել ուրիշ բանի մասին, ասաց գեղազէմ պատանին, որին Ձոհայ, Ասաղ էր անւանում Ձուգուրդը:

Ապա Ձուգուրդը ու Ձոհայը միասին գնացին, բարձրացան Աղաւնաբերդ օձապտոյտ ճանապարհով: Այնտեղ, որտեղ անցք չէին գտնում, կածանն էլ գաղարում էր, այդտեղ մոգական զաւազանով հարթում էր Ձոհայը ժայռ ու արառած, անարդել շարունակելու իրենց ուղին: Վերջապէս հասան Աղաւնաբերդի զրան առաջ, իրենց վրայ յարձակող վարձկան պանապահներին քարացրին ներս մտան:

Առաւօտ էր: Չքնաղը իր սիրահարի հետ հասել էին պատշգամբը, նախաճաշում էին, գննելով բարձունքից Կապուտանի արծաթակոծ ալիքները, գեղազւարճ կանանչ ավերը, կղզիները մշտադալար անտառները և հեռւից դուրս եկած բամբակաման արծաթափայլ ամպերը, որոնք վիշա-

պական տառառնումներով ու ծածանումներով առաջ էին գալիս: Երբ նրանց աչքին երևցան Ձոհայն ու Ձուգուրդը, Չքնաղն ասաց.

— Սիրելիս, տես թէ զրանք ովքեր են, որ գալիս են: Ինձ թւում է, թէ աւերը Ձուգուրդն է, իսկ դեռահասը չեմ կարողանում ճանաչել...

— Այո, այո, ասաց սիրահարը Չքնաղին, Ձուգուրդն է, բայց ինչպէս նրանք կարողացան Աղաւնաբերդ բարձրանալ, մեր գղեակը մտնել: Ուրեմն ի՞նչի համար են թողալ ստանում մեր զինւորներն ու պահապանները:

Անշուշտ Ձուգուրդը մի նոր գերագոյն ոյժ է ձեռք բերել, որ կարողացել է այստեղ հասնել: Տես, տես ինչպէս վիշապ ամպերը մոռյալացան, սևացան, իջան ծովի վրայ մեծամեծ խորթումներով: Տես ինչպէս փոթորկեց ծովը, ինչ անեղ մոնչիւններով է կրուում ժայռի հետ: Անշուշտ մի մեծ սպանալիք է մեր գլխին կարդում: Եօթը տարի աւելի է, երբ մենք ապրել ենք այս գղեհաւիշապ երբէք ծովն ու երկինքը այլապէս չէին մոռայլած: Վեր կաց, գնանք սրանց ընդառաջ, դուցէ կարողանամ ձերուկի սիրտը նորից զբաւել, թախարհը գլորել և ձեռք բերած գերագոյն ոյժը յաւիժողական:

Այս ասացին ու ցած եկան պատշգամբից և գնացին դիմաւորելու անկոչ հիւրերին:

Երբ իրար դիմաւորեցին, խորամանկ Չքնաղը չոքեց և ասաց:

—Ո՛վ երկնային հոգիներ, դուք որ մեզ նոր պատգամ էք բերում վերևից, բարեհաճեցէք մեզ մօտ մի գիշեր հիւր մնալու: Տեսէք, երկինքը մռայլել, անձրևն է կաթկաթում, կապուտանը փոթորկւել, մռնչունները անտառի գագառներն են սասանում, երկիրը դողգողում է երկնքի անհեղ որոտից:

Չքնաղի սիրահարը արձանի նման Չոհալի առաջ դէմ առ դէմ կանգնել, նախանձում էր նրա հերոսական կազմով ու գեղեցկութեամբ, մտածելով որ Չքնաղը այդ սքանչելի բարեկազմութեան վրայ կարող էր սիրահարւել և իրեն Ազառաբերդից անգունդ գլորել: Այս սոսկալի մտքից խելագարւած մեծամիտ երիտասարդը յանկարծակի դաշոյնը մերկացրեց վրայ հասաւ, որ միտ Չոհալի սիրտը, վերջինս կախարդական գաւազանով նրան այժի փոխարկեց և ասաց:

—Գնա՛, յաւիտեան արածիր այս ապառաժների մէջ և երբէք ստամոքդ կշտացնելու չափ խոտ չը գտնես:

Չքնաղը մնաց շարած երբ

տեսաւ, որ իբր սիրահարը այժի մօրունն ու կոտորները ցնցելով հեռացաւ ապարանքից, թռաւ պարսպից և սկսեց ապառաժի ծերպերի մէջ ճարակ փնտռել: Երբ այս դառն մտքերի մէջ ծածանւում էր Չքնաղը, յանկարծ մօտեցաւ Զուգուրդին, գրկեց նրա վիզը երկու թևերով, երեսը սեղմեց կրծքին և ասաց:

Իմ դժասիրտ ամուսինս, ես մեղանչեցի, ինձ ողորմիր, ես քո ստրուկն եմ, ինձ փրկիր...

Մինչև ծերունին մոլորւած դարձեալ շարած կանգնել էր, Չոհալն եկաւ նրան օգնութեան:

—Ասա՛, սրտեղ է ոսկի Աշտանակը, տուր ինձ և ապա լաց մեղքերդ:

Այնտեղ, առանձնաբնում, պատրահանի մէջն է, ասաց Չքնաղը մատով ցոյց տալով աշտանակի տեղը. առանց բաժանելու ծերունի կրծքից:

Երբ այդ իմացաւ Չոհալն, գաւազանը խփեց Չքնաղին, բաժանեց Զուգուրդից, տարաւ դղեակի պարսպից դուրս հանեց, փակցրեց ապառաժին և ասաց:

—Այտեղ ըստացած բիւր տարի արատաւիր, վճիռ արատաւորներով ուսքիր ժայռի կուրծքը, որպէսզի այնտեղ կանանչի ու զալարի, որ կարողանաս քաւել յանցանքդ: Այտեղ թնդ քո քաւայծը ամեն օր դայ, ինձ ծախան

յագեցնելու, բայց պապակը չառած վերադառնայ:

Զուգուրդն այնպէս էր գգացել, որ նրա աչքերից մի քանի կաթիլ արտասուոնք թափւեցին, երբ Չքնաղը քարացած կը պաւ ժայռին, անվերջ արտասուոնքները կաթկաթեցնելով:

— Դու էլ ծերունի, ինչպէս շատ սիրեցիր կապուտանն ու նրա ալիքները, քո կապուտաչեայ Չքնաղն ու նրա դալարագեղ կապան, դու մնայ այս բերդում, ապրիր այստեղ, գնա բեր քո ընտանիքը և կառավարիր այս երկիրը: Այս տաճարում կանգնիր Արևի պատկերը, այս աշտարակում վառիր մշտական հուրը, որ ամեն գիշեր այս կողմն ուղղւեն ծովափում և դաշտերում անլրտլ ժողովրդի հայեացքը և նրանց սով վորեցուր յաւիտենական Արդարանունը:

Ապա դնացին, բարձրացան ապարանք և Չքնաղի ցոյց տաւ տեղում բացին սլափառանի ոսկի փեղքերը ու դուրս հանեցին հօթը:

գլխանի Աշտանակը: Զոհալը երկու ձեռքով վերցրեց Աշտանակը սեղմեց կրծքին և ներկայացող քառասուն սպասաւորներին ասաց.

— Գնացէք, այստեղ բերէք

Զուգուրդի ընտանիքը, որ մշտենջենական Արևին և նրա կրակին ծառայեն որդոց որդի:

Ապա վար իջաւ ապարանքից ծերուկին հրաժեշտի ողջոյնը տրւեց, աշտանակը գրկած, մահակը ձեռին գնաց դէպի Արեւը, Սինէմ թագաւորի մօտ, որն անհամբեր սրա դարձին սպասում էր: Այնտեղ Զոհալը տաճար շինեց և օրէնքի գիրքը երկնքից իջեցնելով տւեց մարդկային ազգին, որպէսզի աշխարհը շէնացնեն, անասլատները ծաղկեցնեն և բարեբախտ ապրեն: Նրա գրածներից դուրս ոչ օրէնք կայ, ոչ գիրք, ամեն բան նա յայտնեց աշխարհին:



Հ Ե Յ Ծ Ա Ղ Ի Ն Կ Ե Ր

Ցաւեր ունիմ բիւր ու բիւր,
Մի սիրա՝ աւեր ու քանդւած.
Ցաւերը սար, սիրտս՝ աղբիւր
Այդ սարի տակ կաշկանդւած.

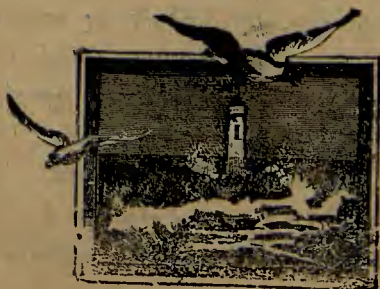
Ցաւ կարկաչով երգ է խօսում
Միրտս՝ խեղտւած, արնաձոր.
Ջերմ յայգերից արիւն հոսում,
Բոսօր ներկած սար ու ձոր:

Հէյ, ծաղիկներ՝ անուշ ու նուշ,
Ձեզ բաց անեմ դարդէրս
Սրտիս շարած ասեղ ու փուշ,
Ա՛խ, թօշնեցին վարդերս:

Ձեզ պէս սիրուն, ձեզ պէս չքնաղ
Իմ յոյսերը չքացան.
Թող ձեր փրկը լինի դադաղ,
Ձեր մէջ հանգչիմ յաւիտեան:

Մեղմ ծփանքով զեփիւռը հեղ
Շիրմիս վերայ թող փչի.
Միրտս՝ թօշնած, կարօտակէզ,
Ձեր բոյրն առնէ ու հանգչի...

Յար. Պետրոսեան



Վ Ա Խ Կ Ո Տ

(Թորերտ Ուարդի)

(Չարուակութիւն եւ Վերջ)

Արեւելեան կողմը հեռաւոր սարերից դանդաղ բարձրանում էին բաց մոխրագոյն ամպերը: Յաճր թփերի կողմից լսւում էր մարդկանց խօսակցութեան ձայնը և Վաշինգտոն կէէյն ձեռները կապած երևաց երկու զինուորների մէջտեղը և ուղևորւեցին դէպի բանակի մօտ գտնուող բացատը, ուր արդէն սպասում էին նրանց չորս զինուորներ:

Նեգրը զննում էր անվախ, զլուր բարձր: Նա վերջին ժամը այնպէս խորը և հանգիստ քնել էր, որ երազումը տեսաւ իր մօրը, որը ուրախ ժպտում էր: Մահը նրան չէր սարսափեցնում: Նրա գրութիւնը աւելի դժւար էր այն ժամանակ, երբ հարկաւոր եղաւ խոստովանել իր վախկոտութիւնը և տեսաւ ծեր հրամանատարի սարսափահար դէմքը: Այս խօստովանութիւնով նա խախտեց իր պարոնի ունեցած վաղուցեայ հաւատն ու մտերմութիւնը: Սրտնից յետոյ էլ ինչից վախենալ, մահից: Նա կարծես այս ըոպէին էլ լսում է ծեր պարոնի բացաշանչութիւնը, որով արտայայ-

տում էր սարսափն ու արհամարանքը.— Վաշինգտոն, դձու ես: Մի վարկեան կարծես լեզուն չէր շարժւում իր մասին բամբաստու, բայց յետոյ գլուխը կախ դրցեց ու հանգիստ պատասխանեց: — Սյո, տէր:

Հանգիստ էր պատասխանը, բայց ինքն իր ձայնից վախեցաւ, կարծես օտարի ձայն լինէր: Գոնէ գրանով ամեն ինչ վերջանար. բայց աւանդ, գնդապետը շարունակեց իր հարց ու փորձը.

— Ինչո՞ւ ազգանշան չըտիր:

Վաշինգտոնը լռեց: Բայց երբ հարցը կրկնւեց Վաշը լուռ թախանձանքով բարձրացրեց գլուխը: — Մի դուցէ գնդապետը խղճաց նրան. սակայն դաժան դէմքը չէր մեղմացել և Վաշը սարսափով քրթմնջաց. — ես... ես... վախեցայ, տէր...

Այո, Վաշը այսպէս ասաց և ինքն էլ տեսաւ թէ ինչպէս վերաւորւածի նման օրօրւեց, ինչպէս իր պարոնը հառաչեց ու բացականչեց.

— Իմ զինուորներից մէկս վախկոտ է: Վաշինգտոն, գիտես դու վախկոտ ես և դաւաճան. դու

վախկոտ ես և դաւաճան. դու մարդասպան ես, որովհետեւ քո պատճառով 38 հոգի ընկերներդ ոչնչացան...

Այժմ, երբ այդ բոլորը անցել էր, նա կարծես զգում էր միևնոյնը: Մոխրագոյն զգեստով մէկը անցաւ ծառերի միջով և ընդհատեց Վաշինգտոնի մտածմունքները: Այդ Նեդն էր, որն ընկնելով նեղրի կրծքին ջղաձգութեամբ սխմեց նրան: Այդ սարսափելի բոսայէն, երբ նեղրը առաջ էր անցել զնգասկեայից իր դատավճիռը լսելու, երիտասարդը ուշաթափ վայր էր ընկել, իսկ երբ հւշքի էր եկել, իմացել էր որ վախկոտին լուսաբացին պիտի զնգակահարեն: Ահա այդ էր պատճառը, որ Նեդը սարսափահար և յուսահատ ընկել էր Վաշինգտոնի ետևից:

— Վաշ, Վաշ, գոռում էր նա, ես չեմ կարող սանել, չեմ կարող: Հեկեկանքը ընդհատում էր նրա ձայնը. զինւորները տեսնելով երիտասարդի այդ չափ վիշտը մի փոքր հեռացան նրանցից,

— Լուեցէք, պ. Նեդ, քնքշութեամբ շնչաց նեղրը նրա ականջին: Ամեն ինչ լաւ է անցնում. ծեր պարոնը ոչինչ չի կարող իմանալ... դա մի սխալմունք էր, որը ես պիտի ուղղեմ: Լաց մի լինէք, պ. Նեդ: Ես ուրախ եմ: Զէ

որ իմ կեանքը ձեզ է պատկանում:

— Զեմ կարող, Վաշ, չեմ կարողանում, շնչասպառ խօսում էր երիտասարդ Սեննիկերը. ես պէտք է ասեմ, ես պարտաւոր եմ յայտնել:

— Պ. Նեդ, խոստութեամբ ընդհատեց Վաշինգտոնը, միթէ ուզում էք հայրասպան լինել... բաւական է. ահա և արշալոյսը: Այդ սխալմունքի համար դուք չը պիտի մեռնիք, քանի որ ձեզ հետ է Վաշը: Ես պէտք է կատարեմ սպարքս թէ ձեր և թէ ծեր պարոնի վերաբերմամբ, այսպէս եմ խոստացել իմ պառաւ մօրս և կը կատարեմ իմ խօսքը: Լաց մի լինէք ինձ համար, պ. Նեդ, այլ խնդիրս կատարեցէք երբ պատերազմը վերջանայ և տուն վերադառնաք, ամեն բան պատմեցէք իմ պառաւ մօրս, որպէսզի նա չը կարծէ թէ ես անպարտաճանաչ դռնեցի: Թող նա իմանայ, որ ես խոստումս կատարեցի: Նրան ամեն բան կարելի է հաւատաւ և յայտնել. նա ամեն բան կը հատկանայ և կը դառնի, որ ես ճիշտ եմ վարուել: Դուք բոլոր ճշմարտութիւնը կասէք, պ. Նեդ, այնպէս չէ:

Նեդը դուր արտասելով խոստացաւ նրա խնդիրը կատարել:

Իսկ այժմ զնայէք բանակը,

սլ. Նեղ, և մի ցաւէք ինձ հա-
մար. դէ, զնացէք, զնացէք:

Վաշինգտոնը հայեացքով հե-
տեց իր երիտասարդ պարո-
նին, մինչև նա ծածկւեց մօտա-
կայ բլրի ետեւը: Այնուհետև դիմեց
զինուորներին ասելով՝

Կատարեցէք ձեր պարտքը:
Զինուորները նրան կանգնեցրին
մեծ եղևնու մօտ, դէմքը դէպի
արևելքը դարձրած: Նա միայն
խնդրեց աչքերը չըկապել և վեր-
ջին անգամ իր հայեացքը ձգեց
ամեն կողմը: Լոյսն արդէն բացում
էր. թռչնակը հէնց նրա գլխի վե-

րըը նստեց և սկսեց իր քաղցր
դաշխյլիկը. նա հիացմունքով
սպասում էր արևի ծագելուն:

Վաշինգտոնը խորաօուզւած
տկանջ էր դնում նրան, յետոյ
ժպտաց և հեռուն նայելով կամա-
ցուկ շշնջաց.

— Տեսնիսի...

Սպիտակ թաշկինակը երևաց:
Մի ակնթարթում ամեն ինչ ան-
յայտացաւ ծխի մէջ... և լուսա-
ցաւ:

Թարգմ. Օր. Մ. Սերեբրնակեան



Ա Փ Օ Ի Բ Ե Ղ Դ Ը

(Ժողովրդ. հեքիաթ)

Փամանակով Ձ... քաղաքում ապրելիս է լինում մի մարդ՝ Ափօ անունով: Այս մարդը շատ աղքատ է լինում. սա միշտ երազ է տեսնում, թէ՛ «քո բախտը Ա... քաղաքումն է, այնտեղ որ գնաս, բախտդ կը բացւի»: Խեղճ Ափօն չի էլ կարողանում. երևակայել այդ օրը և երազներին չի հաւատում. բայց այնքան է կրկնում այդ երազը, որ ականայ վճռում է գընալ: Իր մօտ ունենում է տասը կօպէկ փող, մի քիչ էլ ուտելու պաշար է ճարում և ճամբայ ընկնում: Ամբողջ ճանապարհին իր տասը կօպէկը չի ծախսում և հասնում է Ա...: Այստեղ գործ է փնտռում, փնտռում է ամբողջ երկու շաբաթ, բայց գործ չի գտնում, իր տասը կօպէկն էլ ամուր պահում է, իսկ իր ուտելիքը չոր ու ցամաք, լաւ-վատ, շատ-քիչ ճարում է այստեղից-այնտեղից: Սրանից աւելի է ամբապնդում իր համոզմունքի մէջ թէ երազները սուտ են:

Բայց ինչ արած, վերջապէս յուսահատւած գնում է մի հացագործի մօտ հաց աւելելու և յետ գնալու Ձ...: Հացագործը ալբտեղ

հարց ու փորձ է անում Ափօյին թէ ինչ մարդ է, որտեղացի է, ինչո՞ւ է եկել, և այլն, իսկ Ափօն պատասխանում է.

— Է՛հ, ես Ձ... քաղաքացի մի խեղճ ու կրակ մարդ եմ. այնքան երազումս տեսնում էի, թէ իմ բախտը Ա... քաղաքումն է, որ էս անտէրից ազատւելու համար վեր կացայ եկայ էստեղ, բայց երազներին հաւատալու չէ. ահա երկու շաբաթ է եկել ման եմ գալիս. բայց իսկի գործ, բան չըկայ:

Ի հարկէ երազներին հաւատալու չէ,—ասում է հացագործը, —ես էլ մի քանի անգամ է՛ տեսնում եմ երազումս, թէ Ձ... քաղաքացի Ափօ անունով մէկի այգում մի մեծ թթենի կայ, իսկ նրա տակը՝ մի պղինձ ոսկի, դ՞ուստա, էդպէս բան կը լինի:

Այդ ժամանակ Ափօն անշափ ուրախանում է, բայց ցոյց չի տալիս: Արագութեամբ վերցնում է տասը կօպէկով առած հացը և շտապում գնալ Ձ... Հէնց որ տեղ է հասնում, առանց տուն գնալու գնում է այգին, մեծ թթենու տակը փորում և տեսնում, իսկապէս որ, մի պղինձ ոսկի, բայց շուտով ձածկում է հողով,

որպէսզի մարդ չը տեսնի, և դը-
նում է տուն: Ճանապարհին մը-
տածում է իրեն իրեն:

— Ինչպէս տուն տանեմ այս
ռակին, որ մարդ չիմանայ. եթէ
իմանան, կը կարծեն, թէ գողա-
ցել եմ, կինս բոլորին կասի, բայց
գուցէ չի ասի. ասլա փորձեմ.
տակըս մի ձու կը դնեմ, յետոյ
հարելով կասեմ, թէ մի ձու ածե-
ցի, եթէ չը տարածեց այդ բանը,
ռակին կը բերեմ տուն, իսկ եթէ
տարածեց, չեմ բերի:

Այնպէս մտածելով Ափօն դը-
նում է տուն, ու իսկոյն փորձը
կատարելով, ասում է կնոջը:

— Ս'յ կնիկ, տես, մի ձու
ածեցի:

Կինը հէնց որ լսում է այս
բանը, գնում է հարկանի կնոջը
ասում, թէ Ափօն մի ձու է ածել.
նա էլ գնում է միւս հարկանին
ասում, թէ Ափօն երեւոյ ձու է
ածել. նա էլ միւսին՝ թէ չորս ձու
է ածել և այլն:

Եւ ահա մի քանի օրից յետոյ
այն երկրի թագաւորը լսում է,
թէ իր տէրութեան մէջ, Զ... քա-
ղաքացի մի մարդ՝ Ափօ անունով
քառասուն ձու է ածել: Շատ է
հետաքրքրւում այդ մարդով և
և կանչել է տալիս իր մօտ: Ափօն
դալիս է թագաւորի մօտ և պատ-
մում, ինչ որ պատահել էր: Այն
ժամանակ թագաւորը ասում է.

— Դու շատ լաւ ես մտածել
իրաւունք ունէիր այդպէս անելու
դրա համար ես քեզ հետ կուղար-
կեմ զինւորներ, ոստիկաններ, ու-
րոնք կը պահապանեն քո դանձը
և կը տանեն ձեր տուն, որտեղ
դու և կինդ կը գործածէք այդ
դանձը:

Ինչպէս որ ասում է թագա-
ւորը, այնպէս էլ կատարում է, և
այնուհետեւ Ափօն և իր կինը ապ-
րում են երջանիկ:

Վահրիժ



ԵՆՈՐ ՀՔՈՎ ԿԱԺԱՌԱԿԱՆ

Քերորը հազիւ էր մանրունքի խոնուի բացել, ու այնպէս շուտ առաջ գնաց, որ ամենքին դարմացրեց:

Հազիւում էր շքեղ, ապրում լայն, ուտում, խմում ամենքից շատ և ամենքից լաւ: Միշտ կապով էր շրջում, փողը ցրում աջ ու ձախ...: Եռւտով մինչև տնգամ Նիժնիի տօնավաճառն էլ գնաց և մեծ ապրանք էլ բերեց ու խանութը կրեց:

Զրագայրոյսի օրը, ձկնավաճառը սպիտակ գոգնոցը կապած, մեծ, սուր դանակը բռնած գնորդներէ էր սպասում, վաղուց էր վարպետ Գաբրիէլը նրա գլուխը տարել, թէ մէկ րոպէի կարմիր ձուլի ֆունտը շատ էր թանկ: Եռտով երեւոյ միլիոնատէր պարոն Ենովքը, որին տեսնելով, ձկնավաճառը ուրախացաւ, որ անսա է նրա լուիական գնորդը, որ երկի ահագին ձուլի գոնէ կէսը պէտք է կշռել տայ և այն էլ առանց սակարկութեան, ի հարկէ փողը համրի:

Սակայն շուտով նա հիասթափուեց, որովհետեւ պարոն Ենովքը հրաժարւեց և տանց:

— Զմարիտը ասեմ, աւելի լաւ է այս գիշերը քան անցեալը: Կը պօռ կը բացեմ, բայց ինչու է նմա չեմ համարիլ խեղճերի պէ-

տառը խել նրանց ձեռքից:

Մինչև այդ նրանց մօտ կանգ առաւ մի կառք, որի միջից դուրս ելաւ շքեղօրէն հագնւած մանրավաճառ Քերորը, և գնդակի նման գլորւելով մօտեցաւ ձկնավաճառին ու շտապով նարցրեց:

— Հը, ձուկդ քանի՞ արծի:

— Մի րուբլի 20 կապէի ֆունտը, պատասխանեց ձկնավաճառը: Քերորը առօք փառօք երկու ցուցամատները ձուկի վրան կէսարշնայալի իրարուց հեռու բռնելով, հրամայեց:

Կտրիր այստղից մինչև այստեղ:

Ձկնավաճառը կտրեց նրա ցոյց աւած տեղերից մի ահագին կտոր, մօտ 20 ֆունտ: Քերորը փողը վճարեց և իսկոյն կառք նստելով, շարունակեց քշել տալ առաջ:

— Տեսա՞ր, վարպետ Գաբրիէլ, այս ցնովքը, — այ քեզ շնորհով վաճառեցին: Փող ունենաս նրան տան, ինչպէս կը շահեցնի, ինչպէս կը շահեցնի:

Մի ամսից յետոյ Շիկո-Բերորը փախել էր Անդրկասպիան երկրիւր:

Քերորը վաճառականը սնանկ էր հիմա արեւելում:

Ալ. Աբեղեան

ՀԱՅ ՈՒ ՊԱՆԻՐ

ԿԵՐ ՈՒ ԲԱՆԻՐ

Երբ 1915 թ. ամառը մեր փախ-
ստական արիւնակիցները թիֆլի-
սում քաղցից ու տարափոխիկ՝ խո-
լեր ու տիֆ հիւանդութիւնից օրա-
կան մի քանի տասնեակ մեռնում
էին նոյնիսկ եկեղեցիներէ, բարե-
գործ, ընկ., բակերում և դռների
առաջ, մենք հիմնեցինք Հրասայ
Սփովանք Մայր Հայաստանցիներին
ճաշարանը: Կարճ օրերում մեր այս
հաստատութիւնը զբաւեց համայն
հայութեան ուշադրութիւնը, փայ-
լալեց մինչև այն աստիճան, որ
ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողի-
կոսը Իր Բարձր Հովանին աւաւ
Հրասայ Սփովանքին և արդէն այս
հաստատութիւնը ոչ թէ սոսկ մի
ճաշարան է այսօր, այլ բարդ մի
հիմնարկութիւն: որի անհրաժեշտու-
թիւնն ու օգտակարութիւնը նոյն
իսկ եւրոպական մամուլը արձանա-
դրել է շատ պայծառ գոյներով և
աւել մեծ հռչակ:

Այժմս, թիֆլիսում, համարեա
մեզ մօտ ապաստարան գտած փա-
խստականների չափ զրկանքներ են
կրում մեր տեղական բնակիչները:
Ամեն օր մենք ականատես ենք, թէ
ինչ մեծ կորուստ ունի տեղացի աշ-
խատաւորը, օրական ապրուստը իր
աշխատանքով ճարողը: Ուսուցիչը,
գործակատարը, արւեստագէտն ու
արհեստաւորը օրական մի քանի
ժամ պարագոյսի վրայ հերթ են

կանգնում 2—3 զրեանքա հոց ստա-
նալու համար: Շատ յաճախ նրանք
ձեռնունայն երկար ժամավաճառ
լինելուց յետոյ, քաղցած դնում են
իրենց գործին:

Գոյութիւն ունեցող «Մի բաժակ
քեյ»-երը, նոյնիսկ կօօպերատիւ
ճաշարանները չեն կարողանում մի-
ջակ վաստակ ունեցողներին բաւա-
րարել, որովհետև թանգ են գները
և ոչ ամենքին մատչելի:

Ահա այս հանգամանքը հարկադր-
ւեց մեզ հիմնել Հաց ու պանիր, կեր
ու բանիւր Մանդարան-ձեռնիքը, որ
բացել է Հրասայ Սփովանք-ին կից,
բայց նրանից բոլորովին անկախ:
Շինել ենք թոնիր: Փախստական
կանայք որոշ վարձով թխում են
լաւաշ-հաց, որ նախ մատակարար-
ւում է Սննդաբան-ձեռնիքի այցե-
լուներին առանց խտրութեան ազ-
դութիւնների, դասակարգերի և կու-
սակցութիւնների:

Բացումը կատարեց կի-
րակի, ապրիլի 30-ին: Թոնիրը օրհ-
նեցին ձերունադարգ հ. տէր-Ղևոնդ
ա. ք. Աթանասեան, գրականագէտ
հ. տէր-Յարութիւն ք. Ճուղուրեան,
փախստական մի քանիստայ և սար-
կաւագ Շերինց: Այդ օրը հանդիսա-
կանները հիւրասիրեցին սուերա-
խիա Սննդաբան-ձեռնիքում (Ակա-
րիւմ ալգում):